

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020. gada 27. februāris Nr. 1-6/8
Uz Nr.1-04/49-pav 23.01.2020

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim Gunāram Kusiņam**
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

*Par tiesībsarga viedokli Satversmes tiesas
lietā Nr.2019-23-01*

Tiesībsargs ir saņēmis Satversmes tiesas lēmumu lietā Nr.2019-23-01 „Par Civilprocesa likuma 464.panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam”, kurā tiesībsargs tiek aicināts rakstveidā izteikt viedokli par apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.

Pamata fakti Satversmes tiesas lietā

No lūgumam pievienotās pieteicēja SIA “Spilbridge&Partners” (turpmāk – pieteicējs) konstitucionālās sūdzības izriet, ka 2018.gada 10.oktobrī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija pieņēma spriedumu civillietā Nr.C30785516 pieteicēja prasībā pret SIA “Vāgnera nami”, SIA “Rīgas siltums”, SIA “Rīgas ūdens”, ar trešajām personām AS “Latvenergo”, AS “Sadales tīkls”. Par šo spriedumu pieteicējs 2018.gada 5.novembrī iesniedza kasācijas sūdzību. Pieteicējam bija zināms, ka tiesnesis-referents attiecībā uz iesniegto kasācijas sūdzību ir Pieteicējam nebija informācijas, kas būs pārējie divi senatori, kas Latvijas Republikas Senāta rīcības sēdē piedalīsies lēmuma pieņemšanā jautājumā par kasācijas tiesvedības ierosināšanu sakarā ar iesniegto kasācijas sūdzību. Senāta rīcības sēdes sastāvs netika darīts zināms pieteicējam, jo to neparedz Civilprocesa likuma (turpmāk - CPL) 464.panta pirmā daļa, kas šo procesa stadiju regulē, un secīgi pieteicējam nebija arī tiesību pieteikt noraidījumu senatoriem, kas piedalījās Senāta rīcības sēdē, jo pieteicējam nebija zināms viss Senāta rīcības sēdes sastāvs un arī CPL 464.panta pirmā daļa neparedz tiesības pieteicējam pieteikt noraidījumu

šajā procesa stadijā. Pieteicējs norāda, ka Senāta lēmumā nebija ietverti motīvi tam, pēc kādas domu gaitas Senāts nonācis pie secinājumiem, ka pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir pareizs un izskatāmajai lietai nav būtiska nozīme vienotas tiesu prakses nodrošināšanā vai tiesību tālākveidošanā. Pieteicēju ieskatā tas, ka apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā judikatūru, proti, Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2011.gada 13.aprīļa spriedumu lietā Nr.SKC-43/2011, bet gan senatores atsevišķās domas attiecībā uz šo judikatūru, nav bijis pareizi. Iesniedzēji uzsver, ka senatore bija Senāta rīcības sēdes sastāvā, kas atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību sakarā ar pieteicēja kasācijas sūdzību par spriedumu. Ja pieteicējiem būtu zināms, ka piedalīsies Senāta rīcības sēdes sastāvā, kas atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību par pieteicēju iesniegto kasācijas sūdzību par apelācijas instances spriedumu un likums piešķirtu tiesības pieteicējiem pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam, tad pieteicējs šādu noraidījumu senatorei pieteiktu, jo pastāvēja šaubas par viņas objektivitāti konkrētā jautājuma izlemšanā. Pieteicēji norāda, ka, ņemot vērā Senāta lielo rīcības brīvību kasācijas tiesvedības ierosināšanā, ir svarīgi, lai visi trīs senatori, kas lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, būtu objektīvi, un pieteicējam būtu tiesības vērsties pret šaubām par neobjektivitāti ar noraidījuma palīdzību, jo katra objektīva, neizspriedumaina senatora lēmums var būt par pamatu kasācijas tiesvedības ierosināšanai, kā to paredz CPL 464.panta otrā daļa. Iesniedzēji norāda, ka CPL 57.nodaļa paredz noraidījuma pieteikšanu kasācijas instancē, tomēr tas paredzēts stadijā, kad kasācijas tiesvedība jau ierosināta. Iesniedzēju ieskatā samērīgāk būtu, ja pret tiesnesi tiesības pieteikt noraidījumu būtu paredzētas stadijā, kad lemj par tiesvedības ierosināšanu.

Pieteicējs uzskata, ka CPL 464.panta pirmā daļa neatbilst Satversmes 92.panta pirmajam teikumam, jo minētais pants neparedz tiesai pienākumu informēt kasatoru par Senāta rīcības sēdes sastāvu, nedz kasatora tiesības pieteikt noraidījumu senatoriem.

Par Civilprocesa likuma 464.panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 92.panta pirmajam teikumam

CPL 464.panta pirmā daļa noteic, ka „lai izlemtu jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, kasācijas sūdzības, pretsūdzības un protestus pēc šā likuma 460.panta pirmajā daļā un 463.panta trešajā daļā noteikto paskaidrojumu iesniegšanas termiņa izbeigšanās izskata Augstākās tiesas rīcības sēdē departamenta priekšsēdētāja noteiktā kārtībā izveidota tiesnešu kolēģija triju tiesnešu sastāvā.”

Satversmes 92.panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Vērtējot iesniedzēju konstitucionālajā sūdzībā norādītos apsvērumus un pamatojumu tam, kādēļ iesniedzēji uzskata kārtību, kādā kasācijas instance lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu un kā pamato lēmumu, tiesībsargs vēlas norādīt, ka attiecībā uz Augstākās tiesas rīcības sēdē pieņemtā lēmuma formu un pamatojuma sniegšanu rezolūcijas veidā par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību, tiesībsargs viedokli ir sniedzis Satversmes tiesas lietā Nr.2019-13-01,

kur norādīja, ka CPL 464.panta 4.¹ daļa ciktāl tā paredz, ka lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību var sastādīt rezolūcijas veidā, neatbilst Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.

Attiecībā uz pieteicēju konstitucionālajā sūdzībā norādīto aspektu, ka kasatoriem nav zināms tiesas sastāvs un ir liegta noraidījuma pieteikšana tiesas sastāvam, kas rīcības sēdē lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, tiesībsargs sniedz šādus apsvērumus.

Satversmes tiesas lietā Nr.2019-23-01 apstrīdētā tiesību normas paredz ierobežojumu pieteicējam Satversmes 92.pantā noteikto tiesību realizēšanā – informācijas saņemšanā par tiesas sastāvu un iespējā pieteikt tiesnesim vai tiesas sastāvam noraidījumu.

Lietā nepastāv strīds, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā. Tas, kas konkrētajā Satversmes tiesas lietā būtu jāvērtē, ir - vai ierobežojums, kas liedz pieteikt noraidījumu Augstākās tiesas rīcības sēdes tiesnešiem, kas lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, ir noteikts samērīgi un ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

2008.gada 2.jūnijā Satversmes tiesa lietā Nr.2007-22-01 jau ir vērtējusi Senāta kompetenci un sprieduma 18.2.punktā ir norādījusi uz sekojošo: "Satversmes tiesa uzskata, ka Latvijā pastāvošā kasācijas institūta būtiska iezīme, īpaši civilprocesa ietvaros, ir tā, ka kasācijas instancē izšķirošā nozīme ir publiski tiesiskajām interesēm, jo strīds starp pusēm tiek skatīts, civillietu pēc būtības caurlūkojot pirmajās divās instancēs.¹

Lai kasācijas instances tiesa varētu pienācīgi veikt savu darbu, proti, izlemt principiālus materiālo un procesuālo normu piemērošanas jautājumus, likumdevējam iespēju robežās tiesa ir jāatslogo no nepamatotu sūdzību izskatīšanas².

Likumdevējs Civilprocesa likuma 464. panta pirmajā daļā noteicis, ka Senāta rīcības sēdē tiek pārbaudīts, vai persona ir tiesīga iesniegt kasācijas sūdzību, vai kasācijas sūdzība ir sastādīta atbilstoši likuma prasībām un vai tā iesniegta likumā noteiktajā termiņā. Civilprocesa 464. pantā noteiktā Senāta rīcības sēdes lēmumu pieņemšanas kārtība kopumā uzskatāma par tādu, kas tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu nepadara neefektīvu. Senāta rīcības sēde var pieņemt lēmumu par kasācijas tiesvedības izbeigšanu tikai un vienīgi tad, ja senatoru kolēģijas lēmums par to, ka kasācijas sūdzība neatbilst likuma prasībām, ir vienbalsīgs. Savukārt tad, ja kaut viens no senatoriem uzskata, ka lieta izskatāma kasācijas instancē, senatoru kolēģija pieņem lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai kasācijas kārtībā. Pastāvot šaubām par to, vai lieta nododama izskatīšanai kasācijas instancē, lēmums tiek pieņemts par labu lietas izskatīšanai kasācijas kārtībā. Tādējādi likumdevējs ir parūpējies par to, ka tiek veicināta arī citu personu interešu aizsardzība un nodrošināšana, jo kasācijas instancei jāsniedz materiālo un procesuālo tiesību normu interpretācija, kas var būtiski ietekmēt daudzu personu tiesības dažādos tiesas procesos. Senāta rīcības sēdes mērķis citastarp ir nodrošināt, lai kasācijas

¹ Skat. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu.

² Skat. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu un Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 13.1.punktu.

instances tiesa izskatītu lietas, kurās strīdīgs ir tieši tiesību normu interpretācijas jautājums, kā arī novērst atsevišķu personu bezmērķīgu tiesāšanos un vēršanos tiesā ar nepamatotām prasībām, kas varētu aizskart citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 92. pants negarantē ikviena lēmuma pārsūdzēšanu lietas izskatīšanas ietvaros. Šādas tiesības negarantē arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk - ECK) 6. pants.

Satversmes tiesa, analizējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – “ECT”) spriedumus par ECK 6. pantā noteiktajām tiesībām, norādījusi, ka valstīm ir rīcības brīvība noteikt pārsūdzības principa apjomu saskaņā ar savu tiesību sistēmu. Līdz ar to likumdevēja noteiktā kasācijas sūdzību un protestu sākotnējā izvērtēšana Augstākās tiesas rīcības sēdē ir atbilstoši izraudzīts līdzeklis kasācijas instances pienācīgas darbības nodrošināšanai.³

Pieteicēju apsvērumos norādīts, ka nav atbalstāma rīcība, ka kasatoriem nav zināms Senāta rīcības sēdes sastāvs un ir ierobežota iespēja pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam, kas lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu. Pieteikuma iesniedzēju ieskatā apstāklis, ka jautājumu par kasācijas lietvedību vērtē tiesneši, kuri pieteicēju ieskatā nevar izvērtēt jautājumu objektīvi, ierobežo pieeju tiesai.

ECT judikatūrā ir nostiprinājusi atziņu, ka saskaņā ar ECK 6.panta pirmajā daļā nostiprināto principu, tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu nozīmē to, ka lietu jāizskata neatkarīgai un objektīvai tiesai.

Pamatprincips, kas uzliek par pienākumu tiesnesim civillietā vērtēt iespēju piedalīties lietas izskatīšanā, kā arī ļauj prāvniekiem lietā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam, ir nostiprināts primāri likuma “Par tiesu varu” 14. un 15.pantā, kā arī Civilprocesa likuma 18. un 19.pantā. Minētais princips saskaņā ar Satversmes 82.pantu ir attiecināms uz visām trim tiesu instancēm.

Tiesībsargs piekrīt pieteicēju apsvērumam, ka kasatoram ir tiesības saņemt informāciju par tiesas sastāvu, kas lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, jo informācijas pieejamība par tiesvedības gaitu, t.sk. tiesnešiem, kuriem lieta tiek nodota izvērtēšanai, nevar tikt ierobežota atsevišķās procesa stadijās. Tiesībām saņemt informāciju par tiesas sastāvu, kas lems par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, jābūt nodrošinātām līdzīgi tam, kā to tiesu sistēmā nodrošina, lemjot jautājumu par prasības pieteikuma pieņemšanu un tiesvedības ierosināšanu pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā.

Attiecībā uz kasatoru tiesību ierobežojumu pieteikt noraidījumu tiesnesim, kas lemj jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, vēlos norādīt sekojošo.

Demokrātiskā sabiedrībā tiesas objektivitāte ir cieši saistīta ar uzticību tiesas varas atzaram. Ja sabiedrība uzticas tiesām, tā paļaujas, ka lietas tiks izskatītas objektīvi un taisnīgi. Tādēļ nenovērtēt noraidījuma izteikšanas iespējamību visās procesa stadijās būtu bezatbildīgi demokrātiskas sabiedrības vērtību sargāšanas kontekstā.

³ Skat. Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2001-08-01 secinājumu daļas 3. punktu un Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas 5. un 6.2. punktu.

CPL Desmitajā sadaļā, kas regulē kasācijas tiesvedību, tiesības pieteikt noraidījumu tiesnesim ir paredzētas tikai CPL 464.³ pantā un 467.pantā, kur tiek regulēta lietas izskatīšana rakstveida un mutvārdu procesā kasācijas instancē.

Saeimas Juridiskais birojs savā atbildes rakstā Satversmes tiesai nošķir divas stadijas, kurās Augstākā tiesa lemj par lietas virzību – viena stadija skar kasācijas tiesvedības ierosināšanu civillietā, otra stadija skar lietas izskatīšanu pēc būtības. Saeimas Juridiskais birojs norāda uz to, ka tiesneša noraidījuma institūts ir pakārtots tiesneša pienākumam atstāt lietā izskatīšanu.⁴ Juridiskā biroja ieskatā atbildība par to, lai būtu nodrošinātas tiesības uz objektīvu lietas izskatīšanu, vispirms gulstas uz konkrēto tiesnesi, kurš izskata lietu.

Tiesībsargs, no savas puses, vēlas vērst Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā par lietas izskatīšanu atbildīgais tiesas sastāvs, izņemot gadījumus, kad lietas tiek pārzīmētas citam tiesnesim vai tiesas sastāvam, visā procesā paliek nemainīgs.

Neatkarīgi no tā, kā kasācijas instance organizatoriski lemj par lietas pieņemamību izskatīšanai un skata lietu tālāk pēc būtības, tiesneša noraidījuma institūta darbībai ir jāfunkcionē visā tiesvedības gaitā neatkarīgi no instances un stadijas, kurā lieta atrodas. Ikvienam tiesnesim attiecībā uz kura objektivitāti pastāv šaubas, ir jāatstata sevi no dalības procesā⁵, un lietas dalībniekam ir jābūt nodrošinātai iespējai paust noraidījumu tiesnesim vai tiesas sastāvam, ja tam ir objektīvs pamats.

Izvērtējot ECT judikatūru, kas skar tiesu objektivitātes un iespēju pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam aspektus, jānorāda, ka tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu saskaņā ar ECK 6.panta pirmo punktu pieprasa, lai lietu izskata neatkarīga un objektīva tiesa. Objektivitātes pastāvēšanu lietas izskatīšanā nosaka, vadoties no subjektīvā un objektīvā testa⁶. Subjektīvajā testā uzmanība jāpievērš konkrētā tiesneša personīgajai pārliecībai un uzvedībai, t.i. vai konkrētajam tiesnesim bija jebkādi personīgi aizspriedumi vai pārliecība konkrētajā lietā. Objektīvajā testā noskaidro, vai tiesa, kā arī tiesas sastāvs nodrošināja pietiekamas garantijas, lai izslēgtu jebkādas saprātīgas šaubas par objektivitātes nodrošināšanu.

Piemērojot subjektīvo testu, ECT vairākkārt ir uzsvērusi, “ka tiesneša individuālā objektivitāte ir jāpresumē, kamēr nav pierādīts pretējais”.⁷ Fakts, ka tiesnesis nav atteicies no lietas izskatīšanas civillietā pēc tam, kad viņš ir piedalījies virknē citos saistītos civilprocesos, nav pietiekams pierādījums objektivitātes prezumpcijas atspēkojumam⁸.

Ja lietu tiesa skata koleģiāli, tas nozīmē, ka, neatkarīgi no katra atsevišķa tiesneša rīcības, nepieciešams noteikt, vai pastāv reāli fakti, kas var radīt šaubas par kolēģijas objektivitāti. Ieinteresētās puses viedoklis šādā gadījumā būs svarīgs, bet ne noteicošs. Noteicošs būs fakts, ka bailes ir objektīvi pamatotas.⁹

⁴ Skat. Satversmes tiesas 2005.gada 15.februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 7.3.punktu.

⁵ Skat. ECT 2009.gada 15.oktobra sprieduma lietā Micallef v. Malta (application Nr. 17056/06) 98.punktu.

⁶ Skat. ECT 2009.gada 15.oktobra sprieduma lietā Micallef v. Malta (application Nr. 17056/06) 93., 95. un 101.punktu.

⁷ Skat. ECT 1981.gada 23.jūnija sprieduma lietā Le Compte, Van Leuven un De Meyere v. Belgium (application Nr. 6878/75; 7238/75) 58.punktu.

⁸ Skat. ECT 2014.gada 18.septembra sprieduma lietā Golubović v Croatia (application Nr. 43947/10) 52.punktu.

⁹ Skat. ECT 2009.gada 15.oktobra sprieduma lietā Micallef v. Malta (application Nr. 17056/06) 96.punktu.

Tiesībsarga ieskatā ierobežojums saņemt informāciju par Augstākās tiesas rīcības sēdes tiesnešu sastāvu un pieteikt noraidījumu tiesnesim vai tiesas sastāvam nav noteikts samērīgi. Šādu tiesību nodrošināšana kasatoriem būtiski neietekmētu procesuālās ekonomijas aspektu un stiprinātu uzticību tiesas varas atzara darbam.

Ņemot vērā visu iepriekš norādītos apsvērumus, uzsverot kasācijas instances kā neatņemamas trīspakāpju tiesu sistēmas sastāvdaļas nozīmi neatkarīgā un objektīvā tiesu sistēmā un demokrātiskā sabiedrībā, tiesībsargs uzskata, ka Civilprocesa likuma 464.panta pirmā daļa ciktāl tā liedz kasatoriem saņemt informāciju par visu tiesas sastāvu, kas lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, un pieteikt noraidījumu tiesnesim vai tiesas sastāvam, var ierobežot Satversmes 92.panta pirmajā teikumā garantētās tiesības.

Ar cieņu
tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.